

Mis on vaimne kultuuripärand?

Vaimne kultuuripärand

K
A
P

Ühinenud Rahvaste
Hariduse, Teaduse ja
Kultuuri Organisatsioon

Vaimne
kultuuri-
pärand

A photograph of a woman in a green dress and red headscarf standing in a doorway of a yellow-walled building. The floor is checkered, and there is a lantern on the wall. The scene is bathed in warm, golden light.

Mis on vaimne

Inimesi seob põlvest põlve edasi antud kultuur,
mida kujundab ümbritsev keskkond ja mis
annab meile identiteedi ja järjepidevuse
tunde...

UNESCO ja kultuuripärand

On asju, mille säilitamist tulevaste põlvkondade jaoks peame tähtsaks. Nende tähendus võib seisneda praeguses või võimalikus tulevases majanduslikus väärtuses, aga ka tundes, mille nad meis tekitavad, ühtekuuluvustajus ühe maa, traditsiooni või eluviisiga. Sellised asjad võivad olla käegakatsutavad esemed või ehitised, laulud, mida laulda, või lood, mida pajatada. Mis tahes kujul on nad osa meie pärandist, mille kaitsmine sõltub meist endast.

Kultuuripärandi mõiste on viimastel aastakümnetel märkimisväärselt muutunud, osaliselt ka UNESCOs koostatud rahvusvaheliste dokumentide mõjul. Kultuuripärand ei piirdu mälestiste või kunsti-kollektsioonidega. See hõlmab ka esivanemalt päritud teadmisi, oskusi ja tavaid, mida anname edasi oma lastele. Näiteks suulisi traditsioone, esituskunste, kogukondlikku tegevust, rituaale, pidustusi, looduse ja ilmaruumiga seotud teadmisi ja tavaid või traditsioonilisi käsitööoskusi.

Foto © Vaati S. TOLE

Foto © M. Revelard

Foto © Samuel Amikhanyan

Foto © Conselho Das Aldeias Wãlapi

kultuuripärand?

UNESCO on ainus ÜRO eriorganisatsioon, mille pädevusvaldkondade hulka kuulub kultuur. UNESCO toetab oma liikmesriike kultuuripärandi kaitsmiseks vajalike meetmete väljatöötamisel ja rakendamisel. Ka vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooni vastuvõtmine oli oluline samm, et soodustada uusi arengusuundi kultuuripärandi vallas.

🇦🇱🇦🇱🇦🇱🇦🇱🇦 Albaania
mitmehäälne rahvalaul.

🇧🇪🇧🇪🇧🇪 Binche'i linna
karneval Belgias.

🇦🇲🇦🇲 Armeenia oboe
duduk.

🇧🇷🇧🇷🇧🇷 Brasiilia wãjapi kogu-
konna kehamaalingud ja
folkloor on tihedalt seotud.

🇲🇦🇲🇦 Mosaiikpärand Marokos
Mekneses.

Vaimne kultuuripärand

Vaimne kultuuripärand on väga oluline kultuurilise kirevuse säilitamiseks üleilmastuvas maailmas. Eri kogukondade vaimse kultuuripärandi mõistmine aitab hoogustada kultuuridevahelist dialoogi ja õpetab austama erisuguseid elamisviise.

Vaimse kultuuripärandi tähtsus ei seisne niivõrd üksikutes kultuuriilmingutes kui nendega koos põlvest põlve edasi antavate teadmiste ja oskuste kogumis. Teadmiste edasiandmine on sotsiaalses ja majanduslikus mõttes oluline nii riigis elavatele vähemus- kui ka põhirahvustele, nii arenenud kui ka arenguriikidele.

Vaimne kultuuripärand on

- **ühtaegu traditsiooniline, nüüdisaegne ja elav.** Vaimne kultuuripärand ei hõlma üksnes kaugest minevikust pärit traditsioone, vaid ka uuemaid tavasid, milles osalevad eri kogukonnad ja rühmad nii linnas kui maal;
- **ühendaja.** Meie vaimne kultuuripärand võib olla teiste omaga sarnane. Ükskõik, kas see pärineb naaberkülalt, mõnest linnast teisel pool maakera või on kohandunud väljarännanute uues elukeskkonnas, igal juhul antakse vaimset pärandit põlvest põlve edasi ning ümbritsev keskkond mõjutab seda. Ei ole kohane küsida, kas mõni väljendusvorm on kultuurile küllalt iseloomulik või mitte. Oluline on, et vaimne kultuuripärand annab meile identiteedi ja järjepidevuse tunde.

Foto © Ministry of Culture of the Republic of Colombia

Foto © UNESCO / Yves Parfait / Koffi

📍 Barranquilla linna karneval Colombias.

📍 Ettevalmistused gelede tseremooniaks, mida peetakse Beninis, Niigeerias ja Togos.

Vaimne kultuuripärand elab inimestes, kes annavad teadmisi, oskusi ja kombeid edasi järgmistele põlvkondadele või teistele kogukondadele.

Hiina kun qu ooper.

Alžeeria Gourara piirkonna berberite muusikaline traditsioon ahellil.

See loob seose mineviku, praeguse hetke ja tuleviku vahel ning suurendab nii iga kogukonna kui ka kogu ühiskonna sidusust;

- **kogukonnale oluline.** Vaimse kultuuripärandi väljendusi ei saa omavahel võrrelda, hinnates nende väärtust või ainulaadsust. Nende tähendus sünnib kogukonnas ja elab edasi inimestes, kes teadmisi, oskusi ja kombeid edasi kannavad;
- **kogukonna oma.** Iga kogukond teab, millised teadmised, oskused, kombed ja tavad moodustavad tema vaimse kultuuripärandi. Keegi ei saa kogukonna eest otsustada, et üks või teine kultuuriväljendus või tava oleks nende pärand, kui inimesed ise seda arvamust ei jaga.

Üheskoos läheb iga töö kiiremini.

Bistritsa küla memmede mitme-häälnelaul, tantsud ja rituaalid Bulgaarias Šopluki piirkonnas.

Foto © National Museum of Cambodia

Sbek Thom on **Kambodža** khmeeride varjuteater, kus kasutatakse nahast valmistatud nukke. Kolm või neli korda aastas erilistel puhkudel antav etendus põhineb 15. sajandist pärit rituaalil.

Foto © UNESCO/Latvian Folk Centre

Eesti, Läti ja Leedu laulu- ja tantsupidude traditsioon hoiab elavana ja arendab edasi Baltimaade rahvakunsti. Iga viie aasta tagant Eestis ja Lätis ning iga nelja aasta järel Leedus toimuvatele mitmepäevastele suurpidudele koguneb ligi 40 000 lauljat ja tantsijat.

Foto © Ministère de la Culture de Madagascar

Madagaskari zafimaniry kogukondadele on omased puiduga seotud teadmised ja oskused metsandusest kuni puitehiste rajamise ning tarbesemete ja iluasjade nikerdustega kaunistamiseni.

Foto © Lorenzo Armendainz

Enamikus **Mehhiko** piirkondades tähistatakse iga-aastaselt surmude päha día de los muertos. Uskumuse kohaselt naasevad lahkunud lähedased sel ajal ajutiselt elavate maailma. Oktoobri lõpul ja novembri algul toimuvad pidustused ühendavad katoliiklikke traditsioone koloniseerimiseelsete religioossete riiustega ja tähistavad maisisaagi valmimist.

Foto © JK Walusimbi

Puukoorest kanga valmistamine **Ugandas** on üks inimkonna vanimaid oskusi, pärit ajast enne kangakudumise leiutamist. Sellest kangast tehtud riideid kantakse peamiselt kroonimistel ja ravirituaalidel, matustel ja teistel kogukondlikel sündmustel, kuid seda kasutatakse ka kardinat, putukavõrkude, voodikatete ja säilitusanumate valmistamiseks. Kui 19. sajandil araabia rändkaupmehed puuvillase riide sisse töid, kahanes puukoorekanga kultuuriline ja vaimne tähendus ning taandus selle valmistamine. Viimastel aastakümnetel on see taas ausse tõusnud.

Elava pärandi kaitsmine

Nagu kogu kultuur on ka vaimne kultuuripärand pidevas muutumises ja iga põlvkond rikastab seda. Mitmeid kultuuriväljendusi ja -ilminguid ohustavad üleilmastumine ja kultuuriline üheülbastumine. Teinekord ei mõisteta, hinnata või toetata neid piisavalt. Vaimne kultuuripärand, mille eest hoolt ei kanta, võib igaveseks kaduda või tarduda minevikku kuuluvaks tavaks, millel puudub tänapäeva inimeste jaoks tähendus. Pärandi säilitamine ja edasiandmine kogukonnas aga tugevdab ja hoiab seda elus, lastes sellel vajaduse korral muutuda ja kohaneda uute oludega.

Vaimset kultuuripärandit ei saa kaitsta samamoodi kui mälestisi, ajaloolisi paiku ja loodusalasid. Vaimne kultuuripärand elab, kuni sellel on kultuuris oluline koht, kuni inimesed seda oma igapäevaelus kasutavad ja põlvest põlve edasi annavad.

Foto © CULTNAT

Foto © Andrii Vyrnytskyi

📍 Egiptuse suulise eepose „Al-Sirah Al-Hilaliyyah“ esitajad.

📍 Loodusega kahekesi.

📍 Brasiilia Bahia osariigis tantsitakse samba de roda't.

Vaimne kultuuripärand elab, kuni sellel on kultuuris oluline koht, kuni inimesed seda oma igapäevaelus kasutavad ja põlvest põlve edasi annavad.

Kogu maailmas on kogukondadel kujunenud välja oma viisid vaimse kultuuripärandi edasiandmiseks. Enamasti toimub see pigem vahetu suhtlemise käigus kui kirjasõna vahendusel. Vaimse pärandi kaitsmises peavad seetõttu alati osalema need, kelle pärandiga on tegemist.

Alati on oht, et toetuseta mõned vaimse kultuuripärandi ilmingud kaovad. Kuidas aga kanda kaitsvat hoolt pärandi eest, mis elava kultuuri osana on pidevas muutumises, ilma seda lihtsustamata või kindlatesse raamidesse surumata? Põhiline on, et jätkuks teadmiste, oskuste ja tähenduste edasiandmine. Teisisõnu, elava pärandi kaitsmine peaks toetama selle edasiandmist tervikuna, mitte keskenduma vaid üksikilmingutele, nagu mõni tantsusamm, laul, pill või käsitööoskus.

Kaitsmise eesmärgiks on, et vaimne kultuuripärand elaks tänapäeva inimestes, nii et see enesestmõistetavalt edasi kanduks. Kõigepealt tuleks läbi mõelda, millised kultuuriilmingud vajavad tähelepanu. Edasised sammud võivad olla vaimse pärandi dokumenteerimine, uurimine, tutvustamine, toetamine, väärtustamine ning edasiandmine, seda ka haridussüsteemi toel.

Vaimse kultuuripärandi kaitsmine võib ühtlasi soodustada majanduslikku arengut, kuigi enamasti mitte kiiret kasumit silmas pidavate tegevuste kaudu, nagu turism, mis võib elavat pärandit hoopis kahjustada. Pigem peaks väärtustama ja tugevdama vaimse kultuuripärandi rolli ühiskonnas ning arvestama seda majanduspoliitika kujundamisel.

Vaimne kultuuripärand hõlmab
suulisi traditsioone, esituskunste,
kogukondlikke tegevusi, rituaale,
pidustusi, looduse ja ilmaruumiga
seotud teadmisi ja tavasid ning
traditsioonilisi käsitööoskusi.

Foto © Institute of Culture and Information of Vietnam

Foto © UNESCO / Yves Parfait / Koffi

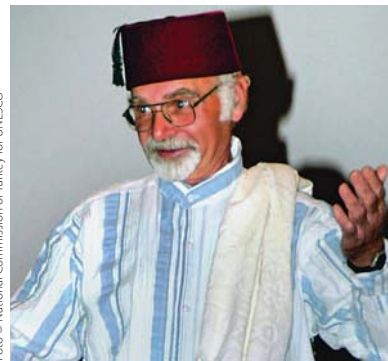

Foto © National Commission of Turkey for UNESCO

- GG Vietnami gongimuusika.
- G Gelede tseremoonia, mida peetakse Beninis, Nigeerias ja Togos.
- ➔ Türgi jutuvestja meddah.

Konventsioon töö rahvusvahelise tähelepanu ja tunnustuse

Kultuurilise eripära ja mitmekesisuse alustalana on vaimne kultuuripärand pälvinud rahvusvahelist tähelepanu ja tunnustust ning selle kaitsmine on kujunenud rahvusvahelise koostöö üheks prioriteediks.

2003. aastal vastu võetud UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitse konventsioon on esimene rahvusvaheline leping, mis loob vaimse kultuuripärandi kaitsmiseks vajaliku õigusliku, haldus- ja finantsraamistiku. See rahvusvahelise õiguse leping sätestab konventsiooniosaliste õigused ja kohustused.

Konventsiooni eesmärk on kaitsta vaimset kultuuripärandit kooskõlas inimõigusi käsitlevate rahvusvaheliste lepingutega, kogukondade vastastikuse austuse ning kestlikkuse põhimõtetega.

Konventsioon kohustab riike kaitsma kõigi oma territooriumil elavate kogukondade vaimset pärandit. Muu hulgas tuleb selleks koos kogukondade, rühmade ja vabaühendustega jõuda selgusele, millised teadmised, oskused, kombed ja tavad on nende jaoks olulised ning vajavad kaitset.

Kõigi konventsiooniga liitunud riikide esindajad kohtuvad üldkogul, kus valitakse 24-liikmeline valitsustevaheline komitee, kelle ülesandeks on edendada ja jälgida konventsiooni seatud sihtide saavutamist. Komitee otsustab ka, milliseid vaimse kultuuripärandi ilminguid arvata

rahvusvahelistesse vaimse kultuuripärandi nimekirjadesse, millised tulemuslikud kaitsmisviisid väärivad laiemat tutvustamist, ning eraldab rahvusvahelist finantsabi.

Komiteele saavad taotluse esitada üksnes konventsiooniga ühinenud riikide valitsused, kuid kogukonnad ja rühmad, kelle vaimse kultuuripärandiga on tegemist, peavad olema sellega kõigiti nõus ning osalema taotluse koostamises.

Komitee otsusega kantakse vaimse kultuuripärandi ilmingud kas kiireloomulist kaitset vajava vaimse kultuuripärandi nimekirja või inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja. Neist olulisem on esimene, kuna selle eesmärk on toetada sellise vaimse pärandi kaitsmist, mille elujõulisus on ohus. Esindusnimekiri suurendab teadlikkust vaimsest kultuuripärandist ja selle tähendusest ning ergutab dialoogi, peegeldades nii maailma kultuurilist kirevust ja inimeste loovust. Kui mõni vaimse kultuuripärandi ilming on levinud rohkem kui ühes riigis, soovitatakse esitada selle rahvusvahelisse nimekirja kandmiseks ühistaotlus.

Lähtudes liikmesriikide ettepanekutest, koostab ja avalikustab komitee ka selliste programmide, projektide ja tegevuste registrit, mis väljendavad kõige paremini konventsiooni eesmärke ja põhimõtteid.

Foto © Manuel Escobedo / Getty / UNESCO

Foto © Kristina Kvilaan

Foto © Museo del Hombre Dominicano

Millest alustada?

Üks esimesi samme vaimse kultuuripärandi kaitsmiseks riigi tasandil on koostada nimistu, mis tutvustab kogukondlikke teadmisi, oskusi, kombeid ja tavasid. Sellest peaks saama lähtepunkt edasiseks tegevuseks. Nimistu koostamises on oluline roll kogukondadel, sest just nende arusaamine määrab, millised teadmised ja tavad kuuluvad nende kultuuripärandi hulka.

Vaimse kultuuripärandi nimistud peaksid hõlmama kõikvõimalikke kultuuriväljendusi sõltumata sellest, kas need on laialt levinud või haruldased, kui palju kogukonna liikmeid neis osaleb või kui suur on nende mõju kogukonnas. Nimistu annab ettekujutuse vaimse kultuuripärandi olemusest ja elujõulisusest. Eraldi võiks pöörata tähelepanu vaimsele kultuuripärandile, mis on ohus või kadumas. Kuna vaimne kultuuripärand elab ja muutub, tuleb ka nimistuid regulaarselt uuendada.

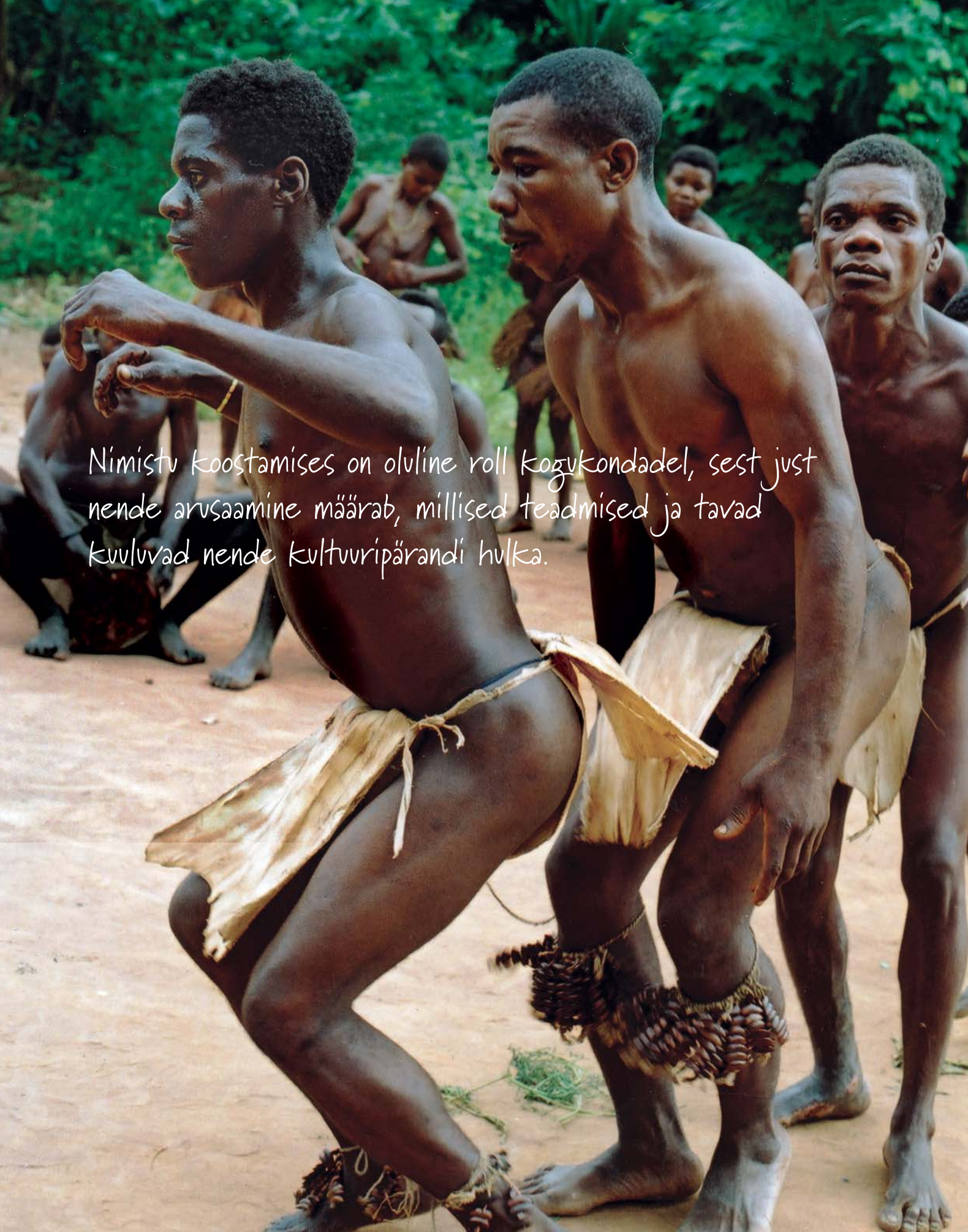
Nimistu koostamises on oluline roll kogukondadel, sest just nende arusaamine määrab, millised teadmised ja tavad kuuluvad nende kultuuripärandi hulka.

📍 Patum de Berga festival Hispaanias.

📍 Jõulupuu toomine.

📍 Villa Mella kongamängijate vennaskonna pidustused Dominikaani Vabariigis.

📍 Kesk-Aafrika Vabariigi aka pügmeede mitmehäälnelaul.

Nimistu koostamises on oluline roll kogukondadel, sest just nende arusaamine määrab, millised teadmised ja tavad kuuluvad nende kultuuripärandi hulka.

NORRA
VÄLISMINISTEERIUM

Trükise koostamist toetas Norra valitsus

Vaimne
kultuuri-
pärand

WKP

Eestikeelse väljaande ilmumist toetasid:

KULTUURIMINISTEERIUM

Ühinenud Rahvaste
Hariduse, Teaduse ja
Kultuuri Organisatsioon

UNESCO
Eesti
Rahvuslik
Komisjon

RAHVAKULTUURI
KESKUS

Ühinenud Rahvaste
Hariduse, Teaduse ja
Kultuuri Organisatsioon

Vaimne
kultuuri-
pärand

ISBN 978-9949-9243-0-1 (komplekt)
ISBN 978-9949-9243-2-5 (vihik)
ISBN 978-9949-9243-1-8 (pdf-komplekt)
ISBN 978-9949-9243-3-2 (pdf-vihik)

Vaimne kultuuripärand tähendab selliseid põlvest põlve edasiantud teadmisi, oskusi, kombeid ja tavasid, mis on kogukondadele omased ja olulised ka praegusel ajal.